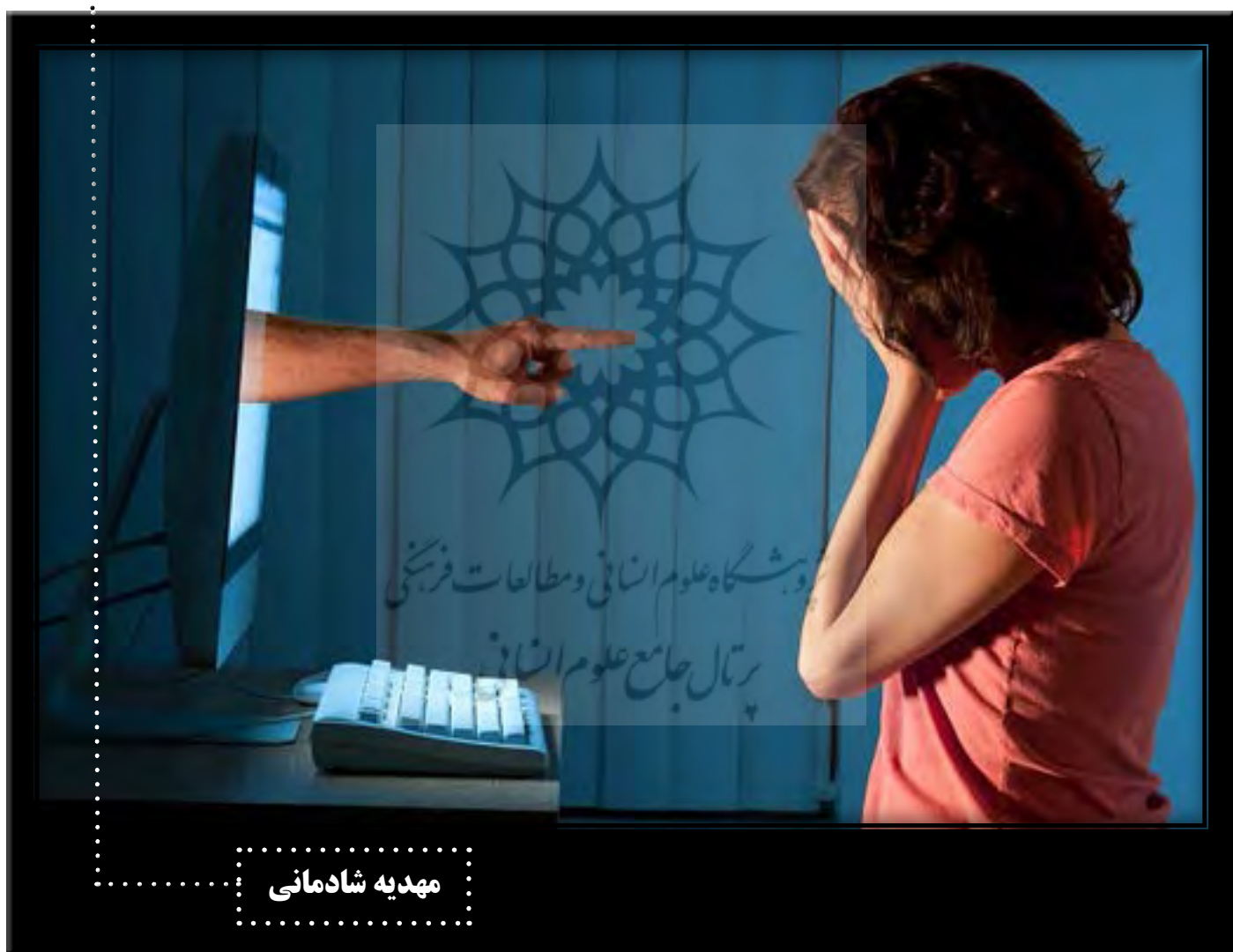

واکاوی چالش‌های زنان در فضای سایبری

مهديه شادمانی

حکیده

اینترنت مهمترین شاخصه عصر ارتباطات است. گسترش و تبادل اطلاعات سبب شده تا ابزار مختلفی برای سهولت ارتباط بین کاربران ایجاد شود. اما در کنار این پیشرفت فناوری، متأسفانه جرائم سایبری نیز گسترش پیدا کرده است. جاسوسی رایانه‌ای، شنود غیر مجاز، کلاهبرداری در فضای مجازی نمونه‌هایی کوچک از این جرائم می‌باشد. نکته مهم آسیب رساندن به زنان و دختران در این فضا با توجه به ویژگی‌های عاطفی و جسمی آنها می‌باشد. وابستگی در ارتباطات مجازی، انتشار اطلاعات خصوصی و همچنین آزار جنسی از جمله خطراتی است که متوجه زنان و دختران است. در این مقاله به واکاوی ابعاد خشونت در فضای مجازی علیه زنان پرداخته شده است.

در این میان، اینترنت با تمام آثار مثبتی که روی دختران می‌تواند داشته باشد، دنیایی خطرناک از ناشناخته‌ها و گاه تبهکاران را به حریم خانه می‌آورد. اینترنت طی سال‌های اخیر رشدی تصاعدی داشته است و به نظر کارشناسان، شناخت تأثیرات بلندمدت آن بر دختران به این زودی میسر نیست. ورود به اینترنت امکان سر زدن رفتارهایی را به دختران می‌دهد که ضرورتاً در دنیای واقعی آن‌ها جایی ندارد. بعضی از این رفتارها، واقعاً منفی هستند. مانند چت‌هایی که ماهیتی جنس دارند. اینترنت جایی است که دختران می‌توانند هر چه می‌خواهند باشند و شخصیتی را به نمایش بگذارند که نیستند. (فارس نیوز، ۱۳۹۱)

متأسفانه در کنار حضور گسترده دختران و زنان در فضای مجازی، شاهد سلب امنیت از این قشر هستیم. امری که در سطح جهانی نیز برای فعالین حقوق بشر نگران کننده است. کلاهبرداری اینترنتی، آزارجنسی، انتشار تصاویر خصوصی و تحقیر شخصیت از جمله خشونت‌هایی است که در فضای مجازی بالاخص اینترنت علیه جنس مونث شاهد هستیم.

در این مقاله با مفهوم شناسی واژه فضای سایبر، به بررسی انواع خشونت علیه زنان در فضای مجازی و ارائه قوانین بین‌المللی و داخلی برای مقابله با چنین جرائمی پرداخته می‌شود.

مفهوم شناسی فضای سایبر:

فضای سایبر به عنوان مجموعه تعامل‌های انسان‌ها از طریق رایانه و فناوری‌های نوین ارتباطات، بدون در نظر گرفتن زمان و مکان توسط ویلیام گیسون در سال ۱۹۸۴ به کار برده شد.

وقتی به گذشته نگاه می‌کنیم و وسایل ارتباطی آن زمان را با این دوره مقایسه می‌کنیم، می‌بینیم که تکنولوژی چقدر باعث پیشرفت در کارها و زندگی شده است. وسایل ساده‌ی ارتباطی آن دوره اصلاً قابل قیاس با وسایل ارتباطی این دوره نیست، وسایلی از قبیل نامه و تلفن‌های ساده اولیه، کار را دشوار می‌کرد؛ ولی اکنون پیشرفت تکنولوژی باعث سریع‌تر شدن بسیاری از کارها شده، وسایلی که می‌توان با آن تمام کارها را در مدت خیلی کم انجام داد، مثل: «اینترنت و تلفن همراه و...»، اینترنت از جمله وسایل ارتباطی جدیدی است، که طی دو دهه مورد امعان نظر تعداد قابل توجه‌ای از جوانان قرار گرفته است. اینترنت به عنوان یک ابررسانه برای تمامی قشرها، طبقات، گروه‌ها، برای تمامی تحصیل کرده‌ها و غیر تحصیل کرده‌ها، برای زنان و مردان دارای برنامه و اطلاعات می‌باشد؛ هر فردی و شخصی یا گروه و طبقه‌ای به فراخور توانایی، ضرورت و نیاز خود از آن بهره‌برداری می‌کند. در عصر حاضر فناوری اطلاعات از جمله اینترنت بر تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه رسوخ نموده است. (مقتدایی، ۱۳۹۳: ۱)

از سویی پیشرفت خیره‌کننده فناوری، تأثیرات محسوس و نامحسوس زیادی را بر زندگی دختران گذاشته است. دسترسی آن‌ها به انواع گوناگون رسانه‌ها به هیچ وجه قابل مقایسه با گذشته نیست. بنا بر تحقیقی در غرب، نوجوانان تقریباً سی و هشت ساعت در هفته، غرق در رسانه‌ها هستند؛ به رادیو گوش می‌دهند، تلویزیون تماشا می‌کنند، از سی‌دی استفاده می‌کنند، به بازی‌های ویدیویی مشغول می‌شوند یا پای رایانه می‌نشینند.

شامل سرویس تابلو اعلانات، اتاق‌های گپ زنی و ... .

تعریفی که بیش از هر چیز دیگر بر وجه تکنولوژیک و ارتباطی آن تأکید دارد. به سخن دیگر، منظور از فضای سایبرنتیک در اینجا، محل تلاقی تکنولوژی کامپیوتر و رسانه‌های ارتباطی و در یک کلام رسانه‌ای ارتباط کامپیوتری است. (دوران، ۱۳۸۳: ۹۰)

تأثیرات اینترنت:

از اواسط دهه ۹۰، استفاده از اینترنت در سراسر جهان افزایش یافت. به دلیل افزایش ارتباطات و روابط حساس زندگی، استفاده از فضای مجازی بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۵ در مناطق مختلفی از جمله اروپا، اقیانوسیه، استرالیا و شمال آمریکا رو به رشد بوده است. چنین نرخ افزایشی از یک سو دارای مزایا و از طرفی دیگر برای کاربران فضای سایبری دارای خطراتی است.

(Fenz, ۲۰۰۵: ۱)

تردیدی نیست که امروزه کامپیوتر و اینترنت به عنوان جزیی جدایی ناپذیر در تمامی مراحل زندگی ما جای باز کرده است. از محل کار و خانه و بانک و خرید و فروش و نقل و انتقال وام و روابط تجاری و بازرگانی و علمی و فرهنگی گرفته تا موارد خصوصی زندگی انسان، همه و همه به نوعی تحت تأثیر این تکنولوژی حیرت‌انگیز قرار گرفته است. (کاکاوند، ۱۳۸۸: ۱۲)

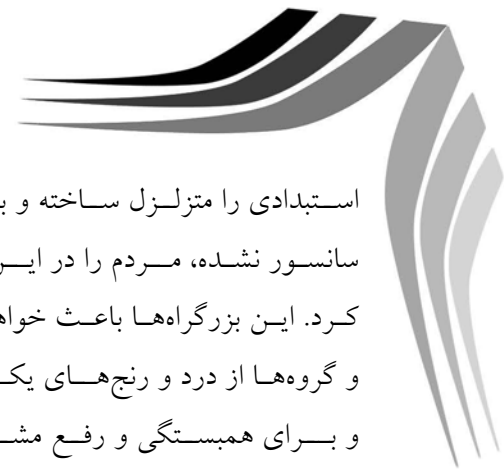
اما در مورد آینده اینترنت و تأثیرات آن بر جوامع بشری، دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. دیدگاه‌های خوشبینانه معتقدند این شبکه باعث آگاهی بیشتر ملت‌ها شده و آن‌ها را از تاریکی جهل استبدادی و استعماری نجات خواهد داد. جریان آزاد اطلاعات رژیم‌های خودکامه و

مفهوم فضای سایبر، معطوف به فضای ساختگی و خیالی واقعیت مجازی و اینترنت است که انسان از طریق آن به فضای واقعیت مجازی وارد می‌شود. بدون فناوری، فضای سایبر بی‌معنا خواهد بود. (خانیک، بابائی، ۱۳۹۰: ۷۸-۷۷)

به نظر می‌رسد بکارگیری این اصطلاح در این زمینه و برای ارجاع به امور فنی به آن رنگ و بویی صرفاً فنی و مکانیکی داده باشد. ملاحظه دقیق‌تر این اصطلاح نشان می‌دهد که این واقعیت، وجوه و جنبه‌های متنوعی از جمله خصلت‌های روانشناختی قابل توجه نیز دارد. در منابع موجود آمده است که:

واژه سایبر از لغت یونانی *Kybernetes* به معنی سکاندار یا راهنما مشتق شده است. سایبرنتیک علم مطالعه و کنترل مکانیزم‌ها در سیستم‌های انسانی، ماشینی و کامپیوترها است. سایبر پیشوندی است برای توصیف یک شخص، یک شی، یک ایده و یا یک فضا که مربوط به دنیای کامپیوتر و اطلاعات است. در طی توسعه اینترنت، واژه‌های ترکیبی بسیاری از این کلمه سایبر بوجود آمده است که به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

شهروند سایبر، (Cyberspace) فضای سایبر فرهنگ، (Cybercash) پول سایبر، (Cybercitizen) راهنمایی فضای سایبر، (Cyberculture) سایبر کانال، (Cyberbussiness) تجارت سایبر، (Cyber-Coach) (و ... (همشهری آنلاین، ۴۴۱) (Cyberchannel) سایبر بنابراین تعریف مختار این تحقیق از فضای سایبرنتیک، عبارت است از فضای حاکم بر تعاملات از طریق شبکه جهانی کامپیوترها یا به اختصار اینترنت به همراه تور جهان گستر، پست الکترونیک به اضافه تمام زیر مجموعه‌های آن‌ها

استبدادی را متزلزل ساخته و با اشاعه اطلاعات سانسور نشده، مردم را در این امر یاری خواهد کرد. این بزرگراه‌ها باعث خواهد شد که ملت‌ها و گروه‌ها از درد و رنج‌های یکدیگر آگاه شوند و برای همبستگی و رفع مشکلات خود تلاش کنند. به طور کلی در تاریخ بشری نظام سلطه با پیشرفت تکنولوژی و علم هرگز از بین نرفته و بلکه از نظر مشخصات ظاهری، خود را منطبق با عصر ساخته، همواره قدرتمند و دارا به استعمار و استثمار فقیر و ضعیف پرداخته است. در عصر آینده نیز صاحبان و ثروتمندان اطلاعات، فقرای اطلاعات را استعمار کرده و به سلطه خود ادامه خواهند داد. نظام جهانی استکبار سعی در یکسان سازی فرهنگی و غلبه فرهنگ خود بر ملل جهان سوم خواهد داشت و در این راه از هیچ کوششی فروگذار نخواهد کرد. آنچه مسلم است خوشبینی و بدبینی مطلق در برابر این پدیده صحیح نیست، بلکه باید بی‌طرفانه و به دور از تعصب به نقد جنبه‌های مختلف اینترنت پرداخت. به هر حال بزرگ‌ترین تحول بشری در حال وقوع است و ما چه خواهیم و چه نخواهیم در برابر این تحول عظیم قرار گرفته‌ایم. این ضرورت و اجبار است و انتخابی در کار نیست. (هاشمی زاده، خمیس آبادی و مرآتی، ۱۳۹۱: ۵)

بنابراین در کنار این موج اطلاعات و مزایا و خطرات موجود، خشونت در فضای مجازی علیه زنان و دختران به موضوع مهم تبدیل شده است. میلیون‌ها نفر از زنان و دختران از سراسر جهان به دلیل نوع جنسیت خود در معرض خشونت عمدی قرار دارند. خشونت علیه زنان و دختران هیچ مرز، نژاد و فرهنگ خاصی را شامل نمی‌شود. در حال حاضر این مسئله به عنوان یک مشکل

جهانی با پیامدهای جدی برای جوامع و اقتصاد آنها در سراسر جهان مواجه است.

چالش‌های زنان در فضای سایبری:

تکنولوژی برتر غرب بعد از رنسانس، هر چقدر که از نظر زمان به پیش می‌رود و در زندگی روزمره مادی، رفاه نسبی کسب می‌شود، آنچه از نظر کیفی عاید بشریت می‌گردد، مسخ هویت و از خود بیگانگی و دوری از خویشتن خویش است. زیرا انسان‌های غربی در شرایطی رشد می‌کنند که «جدایی از دین و تفکر معنوی، مهم‌ترین شاخصه آن محسوب می‌شود» و به تعبیر داستایفسکی: «با نفی خدا همه چیز جایز گردیده است».

نتیجه آن بحران هویت و آسیب‌های اجتماعی است که البته فقط گریبانگیر غرب نیست، بلکه در بین کشورهای عقب نگاه داشته شده به مراتب بیشتر مشاهده می‌شود و تبدیل به تهدید بشری شده است.

اینترنت، یکی از مظاهر پیشرفت در قرن حاضر است و از جمله مخاطرات این رسانه جمعی، ورود مسائل جنسی در آن می‌باشد، تهدیدی که روحیه آینده ساز مملکت را تخریب و به سمت بزهکاری جنسی ترغیب می‌کند. از این رو «در اینترنت افراد دوست دارند، بدانند که شما (مخاطب یا کاربر) مرد هستید یا زن و مسائل مربوط به جنسیت در فضای مجازی از بین نرفته است» و برخلاف ایده فمینیست‌های تشابه‌انگار «از پاره‌ای جهات مشکلات مربوط به نقش جنسی و تعارضات آن، تشدید یافته است» و حتی بنا بر تحقیقات میدانی «جان ویلیامز» و «دبورا بست و جودیت» زنان، عاطفی‌تر و هیجانی‌ترند و مردان ماجراجو و بسیار سلطه‌گر و خشن می‌باشند. پاتریشیا ولش نیز بیان می‌کند که «جنسیت عنصری کلیدی

و جنبش‌هایی خواهد شد که برابر روندهای عادی جامعه قرار دارد و آن‌ها را روندهای معکوس می‌نامند، "عاملی" معتقد است که روندهای معکوس همگی بیانگر قوی شدن فرد و غلبه هنجارهای فردی بر هنجارهای جمعی و عادات اجتماعی هستند. این تکثر فرهنگی به طور قطع ارتباط معناداری با گسترش ارتباطات انسانی که سهم قابل توجه آن مرتبط با عضویت‌های جدید در جوامع مجازی است.

۲- موقتی بودن ارتباطها و پیوندها

همه چیز در فضای مجازی موقتی است، هیچ تضمینی برای ادامه فعالیت و کنش یک عضو در یک جماعت مجازی وجود ندارد و به همین جهت هیچ احساس مسئولیتی درباره یکدیگر ندارند و تنها به شکلی عاطفی، لحظه‌ای و هیجانی شکل می‌گیرد و تصمیم‌گیری می‌شود.

۳- هنجارشکنی در اینترنت

فضای مجازی به علت مبهم بودن هویت‌ها، نبود ارتباط چهره به چهره و نبود هرم قدرت، محیط بسیار مساعدی برای تخطی از هنجارها و ارزش‌ها و کج‌روی‌های اخلاقی و عقیدتی است. این انحرافات می‌تواند نظر گپ‌های جنسی، وارد شدن به سایت‌های مستهجن و پورنوگرافی و ایجاد وبلاگ و قرار دادن منوی غیر اخلاقی باشد.

۴- کاهش روابط اجتماعی واقعی

جذابیت فضای مجازی به حدی است که کاربران در ابتدای دسترسی به اینترنت ساعت‌ها به روی آن نشسته و متوجه گذشت زمان نمی‌شوند. مطالعه‌ای که در ابتدای همه‌گیری اینترنت توسط گرانث انجام شده به این نتیجه رسیده که استفاده بیشتر از اینترنت منجر به کاهش ارتباطات اجتماعی شده است. این نتایج بر این پایه بود

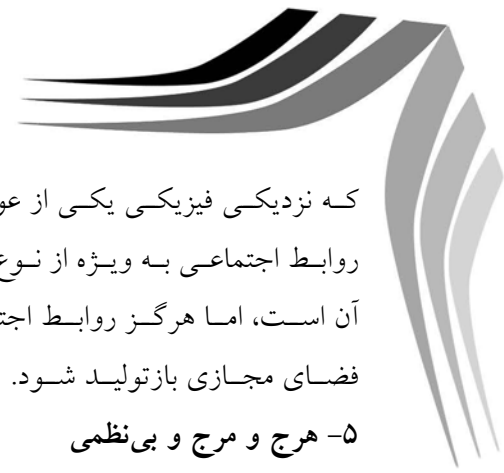
در هنگام گفتگو به شمار می‌آید» و به نقل از سایر محققان می‌گوید: «جنسیت در رفتار تأثیر می‌گذارد. این‌که همه تفاوت‌ها ناشی از قرارداد اجتماعی نیست، بلکه از درون و جان مایه زن و مرد نشأت گرفته است. به عبارت دیگر اندیشه تشابه‌انگاری، یک اندیشه دستوری و قراردادی است، در حالی که قاعده تفاوت جنسیت، از واقعیت اخذ شده است. به واسطه این تفاوت جنسیت، یک سری نیازها و رفتارها و بازخوردهای متفاوت ایجاد می‌شود». حال به نمونه‌هایی از آسیب‌های ناشی از اینترنت بر علیه زنان اشاره می‌شود.

(غفاری فر، ۱۳۸۸)

۱- فردگرایی خودآگاهانه

آن‌چه که در فضای مجازی بسیار مشهود است گسترش اهمیت فرد و حیطه خصوصی در برابر جمع و حوزه عمومی است. افراد در فضای مجازی در عین حال که در جماعات می‌توانند حضور داشته باشند؛ اما چون می‌توانند هویت واقعی خود را پنهان کنند، می‌توانند در همان حال خود را جدا از دیگران و تنها حس کنند. این ویژگی باعث تقویت توانایی و قابلیت‌های فردی مشخص شده است و او را قادر می‌کند تا پنهانی‌ترین روح و شخصیت خود را به فعلیت برساند. نبود مراتب قدرت در فضای مجازی باعث می‌شود که فردیت افراد در محل حل نشود و به تعبیر گیدنز شخص در جماعت مجازی، روش زندگی با احترام به استقلال فردی را می‌آموزد و عمل می‌کند. اساس فرد و هویت‌های فردی آن قدر سیال و متغیرند که جمع به معنای سنتی آن نمی‌تواند در فضای مجازی تشکیل شود.

فردیت‌های تقویت شده عاملیت خود را در فضای جامعه افزایش خواهد داد و باعث حرکت‌ها

هرینگ» رویکردی پرخاشگرانه و پیشی طلبانه دارند. در نتیجه برخی از سایت‌ها، محیطی برای کامیابی و تباهی پسران جوان و محیطی و سوسه‌انگیز برای برخی از زنان می‌باشد. به طور نمونه، ماجرای جرم اینترنتی «بیکر» شهرتی جهانی به هم زد، او کسی است که در داستان‌پردازی‌های اینترنتی خود در یکی از سایت‌ها، ماجرای خیالی تجاوز به عنف و قتل دختری را که از همکلاسی‌های دانشگاهی‌اش بود، وارد یک سایت خبری سکسی نمود و از طریق طرح گرافیکی، آن را توصیف کرد و موجب وحشت زنان شد.

۷- آزار جنسی

در کنار خشونت، آزار جنسی، پدیده دیگری است که در دنیای اینترنتی نصیب زنان شده است. در فضای مجازی، برخی کاربران «به شکل رکیک و آشکار به مسائل جنسی می‌پردازند که باعث برانگیختن زنان می‌شود و با شوخی‌های نامناسب موجب رنجش خاطر آن‌ها می‌شوند و حتی در بعضی محیط‌های اینترنت، زنان آماج آزار جنسی قرار می‌گیرند.

نتیجه خشونت و آزار جنسی در دنیای مجازی، سلب امنیت از زنان است، یکی از کاربران زن می‌گوید: «به گونه‌ای باور نکردنی دچار بدبینی شده بودم، می‌خواستم اطمینان یابم که درهای ساختمان کوچک ما همواره بسته است، تمرین خود پدافندی می‌کردم».

۸- تحقیر منزلت

در کنار خشونت، آزار جنسی و ناامنی، آزارهای حیثیتی و تحقیر منزلتی، پدیده دیگری است که با برنامه از پیش تعیین شده، یا بدون برنامه و تفننی عاید زنان می‌گردد.

که نزدیکی فیزیکی یکی از عوامل اساسی ایجاد روابط اجتماعی به ویژه از نوع صمیمانه و عاطفی آن است، اما هرگز روابط اجتماعی نمی‌تواند در فضای مجازی بازتولید شود.

۵- هرج و مرج و بی‌نظمی

هرگونه اقتدار خطر ابتلا به استبداد را دارد اما در برابر آن حذف اقتدار نیز باعث تنازع و درگیری‌ها شده و به چیزی ختم می‌شود که آنارشیزم اینترنتی نامیده می‌شود. ماهیت آنارشیک یا حداقل ساختارنیافته شبکه‌ها مفهوم سلسله مراتب را در آن‌ها دشوار می‌کند. ویژگی مشترک که جماعت و سلسله مراتب را به هم پیوند می‌دهد مفهوم هویت است. که نه تنها درک شخص از خود، بلکه شخص از دیگران است؛ لذا با وجود هویت‌های غیرواقعی و چندگانه چیزی به نام سلسله مراتب قدرت نمی‌توان ایجاد کرد. مورد دیگر حجم عظیمی از اطلاعات در فضای مجازی است که بدون مدیریت به هرج و مرج تبدیل می‌شود. واقعیت دیگر فضای مجازی مضمحل شدن فضای خصوصی انسان‌هاست که حس امنیت را در افراد پایین خواهد آورد و افراد و گروه‌های نفوذگر توانایی خود را در حضور در خصوصی‌ترین جنبه‌های زندگی انسان‌ها به نمایش خواهند گذاشت. (مظاهری، ایرانشاهی، ۱۳۸۹)

۶- خشونت

پاتریشیا ولش بیان می‌کند: «زنان در برخورد با نگرش‌های کلیشه‌ای در محیط‌های رام اینترنت، به شیوه‌هایی عمل می‌کنند، تا «بر هم‌کنش» انجام دهند. با این همه اینترنت جایگاه محیط‌های کینه توزانه‌تری است و در پاره‌ای از آن‌ها، زنان به گونه ویژه‌ای آسیب‌پذیرند و احساس ناراحتی می‌کنند». زیرا مردان به تعبیر «سوزان سی

و دختران در مقابل تهدیدات و اذیت و آزارهای سایبری شده‌اند.

این گزارش با عنوان «خشونت سایبری علیه زنان و دختران: هشدار در سراسر جهان» توسط کارگروهی با حضور برخی کارشناسان از جمله مدیر برنامه عمران ملل متحد «هلن کلارک» و مدیر اجرایی نهاد زنان ملل متحد «فومزیلا ملامپو ننگویا» مورد بررسی قرار گرفت. در این گروه کاری تصریح شد که بدون اقدام جهانی برای مقابله با اشکال مختلف خشونت آنلاین، شاهد گسترش و رواج ارتکاب خشونت سایبری علیه زنان و دختران خواهیم بود و این معضل به مرور به منزله مانعی برای استفاده زنان و دختران از این امکانات خواهد شد.

مطابق این گزارش، برخی اشکال رایج خشونت سایبری علیه زنان و دختران عبارتند از: اذیت و آزار آنلاین، شرمده‌سازی عمومی، طراحی صدمه جسمانی، تهاجم جنسی، قتل و ترغیب به خودکشی. همچنین گسترش سریع ابزار دسترسی به اینترنت که مانع از کنترل مؤثر حقوقی و اجتماعی بر رفتارهای مجرمانه و ضداجتماعی می‌شود، به عنوان چالشی جدی و مهم مطرح است و با توجه به دسترسی همه‌جا و همه‌زمان به اینترنت، احتمال و آمار ارتکاب خشونت سایبری افزایش چشم‌گیری داشته است.

در این گزارش پیش‌بینی شده است که عدم مقابله و برخورد جدی با معضل خشونت سایبری، در بهره‌مندی و تعداد کاربران زن و دختر در سراسر جهان تأثیر قابل ملاحظه‌ای خواهد گذاشت و در نتیجه زنان و دختران از امکانات مزبور در راستای ارتقای توانمندی خود محروم می‌شوند.

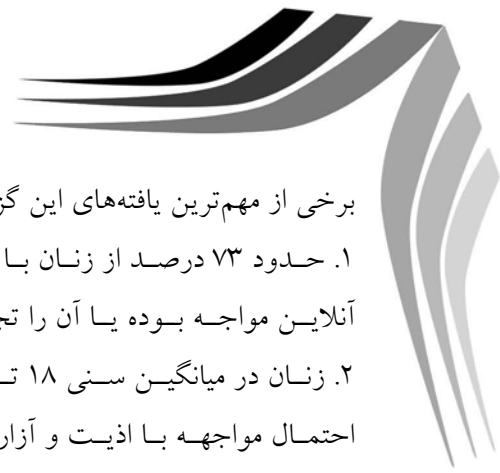
به عنوان نمونه در آمریکا فردی به نام «بانگل» در فضای مجازی به زنان تجاوز می‌نمود و آنان را با القاب ناپسند و زننده‌ای مورد خطاب قرار می‌داد و از طریق تهیه برنامه‌های عروسکی، برای عروسک‌های گرافیکی نام زنانه انتخاب می‌کرد و به آن‌ها تجاوز می‌نمود. روزی نام یک خانم به نام «گلبا» را روی عروسک خود نهاد و در برنامه عروسکی خود نشان داد که گلبا به خاطر کامجویی بانگل در حضور جمع خودفروشی می‌کند، از قضا، «گلبا» نام یک دانشجوی دختر دورهٔ دکترا بود، این خبر به صورت عمومی در سایت اخبار داستانی منتشر شد و وقتی گلبا و دیگران از این خبر مطلع گردیدند، حیثیت و شخصیت او بر باد رفته بود و به گفته خودش این موضوع به منزله «مرگ شخصیت او» بود.

یک محقق آمریکایی در مورد اثرات دنیای اینترنت می‌نویسد: «اغلب شنیده‌ام که اینترنت را با غرب وحشی مقایسه می‌کنند و من خود این قیاس را به کار می‌برم که مردان همراه با معدودی زنان ماجراجو، نخست پای بدانجا «اینترنت» نهادند تا سرزمین‌هایی را تصاحب کنند» که مهم‌ترین آن‌ها، جامعه زنان است. (غفاری، ۱۳۸۸)

بررسی واکنش‌ها به خشونت آنلاین علیه زنان

الف) گزارش سازمان ملل: کمیسیون «Broadband» اخیراً گزارشی توسط کمیسیون «Broadband» سازمان ملل متحد منتشر شده است که مطابق آن حدود یک‌سوم زنان به صورت آنلاین در معرض برخی از اشکال خشونت سایبری اعلام شده‌اند و به این ترتیب دولت‌ها و بخش صنعتی ملزم به اقدام مؤثر و بیشتر برای حمایت از زنان

برخی از مهم‌ترین یافته‌های این گزارش عبارت‌اند از:

۱. حدود ۷۳ درصد از زنان با اشکالی از خشونت آنلاین مواجه بوده یا آن را تجربه کرده‌اند؛

۲. زنان در میانگین سنی ۱۸ تا ۲۴ سال، بیشترین احتمال مواجهه با اذیت و آزار جنسی و تهدیدات جسمانی را دارند؛

۳. حدود ۹ میلیون زن در ۲۸ کشور اتحادیه اروپا، در سن پانزده سالگی قربانی خشونت آنلاین شده‌اند؛

۴. یک‌پنجم از کاربران زن اینترنت در کشورهای زندگی می‌کنند که اذیت و آزار آنلاین زنان، فاقد پیگرد قضایی مؤثر است؛

۵. در بسیاری از کشورها، زنان به دلیل ترس از عواقب اجتماعی، مایل به گزارش‌دهی ارتکاب خشونت سایبری علیه خود نیستند.

مدیر برنامه عمران ملل متحد در این زمینه در نشست گروه کاری، اظهار داشت: خشونت علیه زنان و دختران در هیچ مکانی مورد پذیرش نیست؛ چه در خیابان یا در خانه و یا در فضای مجازی. باید جهانی داشته باشیم که زنان و دختران، آزاد از هرگونه خشونت بتوانند استعداد و توان بالقوه خود را به‌طور برابر شکوفا سازند.

برخی از مهم‌ترین پیشنهادات در این گزارش ملل متحد به ترتیب ذیل است:

۱. ایجاد حساسیت: پیشگیری از خشونت سایبری علیه زنان و دختران از طریق آموزش، یادگیری، اقدام جمعی و توسعه اجتماعی برای تحول در نگرش‌های اجتماعی و رفتارها؛

۲. حمایت: از طریق ایجاد زیرساخت‌های اینترنت مسئول و ارائه راهکارهای تکنیکی و فنی و ترویج رویه‌های حامی کاربران اینترنت؛

۳. ضمانت اجرا: توسعه و اصلاح قوانین و مکانیسم‌های دولتی برای تحذیر و بازداشتن مرتکبین خشونت سایبری.

در این گزارش بر لزوم اقداماتی جهت داشتن فضای امن، محترمانه و توان‌افزا در اینترنت تأکید شده است. (www.unwomen.org)

به این ترتیب، لزوم توجه و اهتمام به برخورداری از رویکردی آسیب‌شناسانه نسبت به اینترنت و دیگر امکانات و ابزار تکنولوژی‌های ارتباطاتی و اطلاعاتی مدرن در کنار دستاوردهای عدیده‌ای که به لحاظ فردی و اجتماعی در جهان معاصر به ارمغان آورده‌اند، واقعیتی است که به راحتی نباید از آن عبور کرد و ضرورت این توجه، خصوصاً در سطوح دولتی و کلان، در راستای حمایت از حقوق افراد انسانی و گروه‌های آسیب‌پذیر از جمله زنان و کودکان بیش از پیش احساس می‌شود.

البته بدیهی است که قلمروی نقش‌آفرینی دولت برای پیشگیری و مقابله، و نیز کارایی ضمانت‌اجراهای دولتی مانند جرم‌انگاری و مجازات اقدامات خشونت‌بار در فضای سایبری، با توجه به ماهیت آن، با محدودیت‌هایی مواجه است؛ چنان‌چه آمار بالای ارتکاب خشونت سایبری در کشورهای اروپایی علی‌رغم پیشرفت زیاد تکنولوژی در جوامع مزبور دلالت بر این واقعیت می‌کند؛ لذا در کنار ضمانت‌اجراهای قانونی و لزوم قطعیت پیگرد قضایی، تعقیب، محاکمه و مجازات مرتکبین خشونت سایبری علیه افراد از جمله زنان و دختران، توجه به ایجاد مکانیسم‌های درونی بازدارنده یا تدابیر «خودکنترلی»، ضروری به نظر می‌رسد که قطعاً تقویت پای‌بندی افراد جامعه به اصول و

ارزش‌های اخلاقی و آموزه‌های مذهبی از جمله مهم‌ترین موارد آن است و البته این نگاه، حلقه مفقوده‌ای است که در رویکرد نهادهای بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد مغفول مانده است. (مهرخانه، ۲۱۳۱۰)

ب) واکنش داخلی: قانون مبارزه با جرایم سایبری فتا
جمهوری اسلامی ایران نیز در جهت دفاع از حقوق شهروندان بالاخص زنان و دختران در فضای مجازی قوانینی را مصوب نموده است. اداره امور بین‌الملل و حقوقی پلیس فتا ناجا در راستای اطلاع رسانی و آگاه سازی شهروندان، مجازات برخی جرایم پر وقوع سایبری را که در قانون آمده است جهت آگاهی شهروندان به شرح ذیل اعلام می‌نماید:

۱- جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی

ماده (۱۴) هرکس به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را تولید، ارسال، منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد ارسال یا انتشار یا تجارت تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

تبصره ۱- ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت حداقل یکی از مجازات‌های فوق می‌شود، محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه‌ها و صور قبیحه باشد.

تبصره ۲- هرگاه محتویات مستهجن به کمتر از ده نفر ارسال شود، مرتکب به یک تا پنج میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.

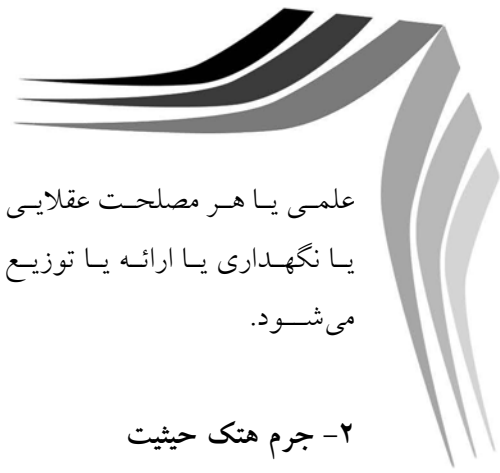
تبصره ۳- چنانچه مرتکب، اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد یا به طور سازمان یافته مرتکب جرم شود در صورتی که مفسد فی‌الارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.

تبصره ۴- محتویات مستهجن به تصویر، صوت، متن واقعی یا غیرواقعی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است. ماده (۱۵) هرکس از طریق سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده مرتکب اعمال زیر شود، به ترتیب زیر مجازات خواهد شد:

الف) چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آنها را تحریک یا ترغیب یا تهدید یا تطمیع کند یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آنها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج تا بیست میلیون ریال یا هر دو مجازات؛ ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی از دو تا پنج میلیون ریال است.

ب) چنانچه افراد را به ارتکاب جرائم منافی عفت یا استعمال مواد مخدر یا روان‌گردان یا خودکشی یا انحرافات جنسی یا اعمال خشونت آمیز تحریک، ترغیب، تهدید، دعوت یا فریب دهد و یا شیوه ارتکاب یا استعمال آنها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج تا بیست میلیون ریال یا هر دو مجازات.

تبصره - مفاد این ماده و ماده (۱۴) شامل آن دسته از محتویاتی نخواهد شد که برای مقاصد

رسمی به طور صریح یا تلویحی نسبت دهد، اعم از اینکه از طریق یاد شده به نحوی از انحاء ضرر مادی یا معنوی به دیگری وارد شود یا نشود، افزون بر اعاده حیثیت به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. (cyberpolice.ir)

علمی یا هر مصلحت عقلایی دیگر تهیه یا تولید یا نگهداری یا ارائه یا توزیع یا انتشار یا معامله می‌شود.

۲- جرم هتک حیثیت

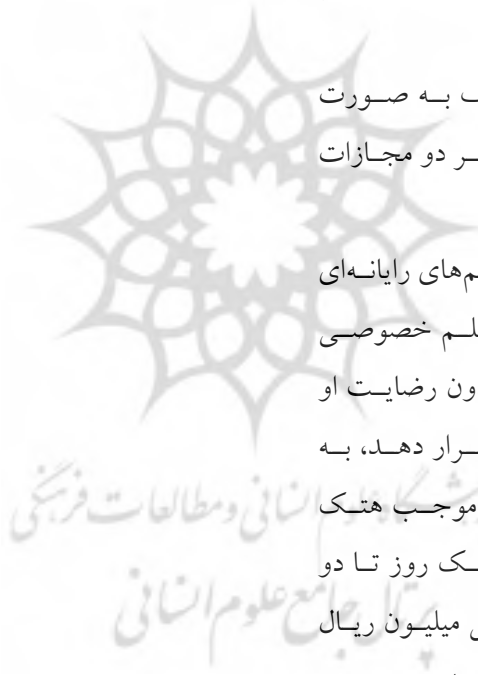
ماده (۱۶) هرکس به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، فیلم یا صوت یا تصویر دیگری را تغییر دهد یا تحریف کند و آن را منتشر یا با علم به تغییر یا تحریف منتشر کند، به نحوی که عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

تبصره - چنانچه تغییر یا تحریف به صورت مستهجن باشد، مرتکب به حداکثر هر دو مجازات مقرر محکوم خواهد شد.

ماده (۱۷) هرکس به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی یا خانوادگی یا اسرار دیگری را بدون رضایت او منتشر کند یا در دسترس دیگران قرار دهد، به نحوی که منجر به ضرر یا عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

۳- جرم نشر اکاذیب

ماده (۱۸) هرکس به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی به وسیله سیستم رایانه یا مخابراتی اکاذیبی را منتشر نماید یا در دسترس دیگران قرار دهد یا با همان مقاصد اعمالی را برخلاف حقیقت، رأساً یا به عنوان نقل قول، به شخص حقیقی یا حقوقی یا مقام‌های

نتیجه گیری

با توجه به لزوم توجه به فضای سایبر و به خصوص کاربردهای اینترنت، باید در ابعاد بین‌المللی و داخلی اقدامات جدی و موثری در مقابله با جرائم سایبری علیه زنان صورت گیرد.

نکته اصلی و قابل توجه در فضای بین‌الملل میزان ضمانت اجرای قوانین بین‌المللی است و همچنین این که به چه میزان یک دولت در محیط داخلی و قوانین خود مسئله حقوق زنان را جدی قلمداد می‌کند. اما در گستره عمومی می‌توان با ایجاد راهکارهایی همچون آموزش مهارت‌های لازم به نسل جوان در خصوص آسیب‌های فضای مجازی، عدم انتقال رابطه مجازی به محیط واقعی و همراهی والدین با دخترها در محیط مجازی از بروز مشکلات و خشونت‌های مجازی علیه زنان و دختران جلوگیری نمود. علی‌رغم اهمیت قوانین پیشگیری کننده، نکته مهم میزان مهارت و آشنایی زنان و دختران برای ورود به فضای مجازی است. عدم اعتماد و افشای اطلاعات خصوصی و شخصی و جلوگیری از وبگردی‌های بی‌هدف از جمله عواملی است که منجر به کاهش آسیب دختران در فضای سایبر می‌شود.

منابع

- خانیکي، هادي؛ بابائي، محمود. (فضای سایبر و شبکه های اجتماعی مفهوم و کارکردها). فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات جامعه اطلاعاتی / دوره اول، شماره ۱، پاییز و زمستان ۷۷ / ۱۳۹۰.
- دوران، بهزاد؛ (هویت خانوادگی و تعامل در فضای سایبرنتیک) مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی) بهار ۱۳۸۳، دوره ۱۲، شماره ۴۴، از صفحه ۸۹ تا صفحه ۱۲۸)
- کاکاوند، فاطمه. (اثرات جسمی و روانی کامپیوتر و اینترنت بر کودکان و نوجوانان) مجله گزارش. سال نوزدهم / شماره ۲۱۵ / بهمن ماه ۸۸
- هاشمی زاده، وجیه؛ خمیس آبادی، مرضیه؛ مرآتی، علیرضا. (بررسی آسیب های حضور در محیط مجازی برای دختران) مجموعه مقالات نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی نوپدید. ۱۳۹۱
- غفاری، حسن. (واکوی آسیب های فرهنگی علیه زنان (قسمت اول)): فصلنامه کتاب زنان، شماره ۱۳۸۸/۲۰
- امیر مظاهری، امیر مسعود، ایرانشاهی، اعظم. (چالش های تعامل اجتماعی زنان ایرانی در فضای مجازی (از دید زنان فعال در فضای مجازی)). مطالعات رسانه ای. دوره ۵، شماره ۱ (پیاپی ۸، بهار ۱۳۸۹)

منابع لاتین

1. Stefan Fenz: 27. Oct. 2005/ Cyberspace Security: A definition and a description of remaining problems . University Vienna - Institute of Government & European Studies.
2. CYBER VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GIRLS :A WORLD-WIDE WAKE-UP CALLA REPORT BY THE UN BROADBAND COMMISSION FOR DIGITAL DEVELOPMENT WORKING GROUP ON BROADBAND AND GENDER)2015)
3. UN Women Executive Director Phumzile Mlambo-Ngcuka
4. <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/cyber-violence-report-press-release#sthash.uTVFhNAW.dpuf>

منابع اینترنتی

- <http://rasekhoon.net/> مقتدایی، زینب. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جدید ارتباطات
- <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13910629000353>
- همشهری آنلاین - هلن صدیق بنای: <http://hamshahrionline.ir/details>
- سایت پلیس فتا ناجا به آدرس: <http://www.cyberpolice.ir>
- <http://mehrkhane.com/fa/news>